

СКУПОВИ

COBISS конференција 2005:

Стање и проблеми аутоматизације библиотека
у земљама чланицама ЦЕИ -

Конкурентност библиотека у информационом
друштву –

9-10. новембар 2005, Конгресни центар
Хабакук, Словенија

(«Stanje in problemi avtomatizacije knjižnic v
državah CEI –

Konkurenčnost knjižnic v informacijski družbi»,
9-10. november 2005, Kongresni center Habakuk,
Slovenija)

Прикази излагања

ТЕМАТСКИ ПОРТАЛИ ИЗ ОБЛАСТИ БИБЛИОТЕКАРСТВА И ИНФОРМАЦИОНИХ НАУКА

(LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE
SUBJECT GATEWAY)

Библиотекари Чешке Националне библиотеке Ева Бартункова и Јинжри Пилар су на конференцији COBISS 2005. године представили пројекат Чешке Националне библиотеке у вези са формирањем тематских портала.

Корисници чешких библиотека или, шире говорећи, корисници интернета, добили су пре три године нови "алат" који помаже у претраживању хетерогених извора – УНИВЕРЗАЛНИ ИНФОРМАЦИОНИ ПОРТАЛ (UIG), који им је омогућио да користе један интерфејс док истовремено претражују више база података. UIG је за универзално коришћење и у плану је развијање тематских портала из различитих области (музика, библиотекарство, историја, лингвистика итд.). Ови портали ће се развијати у институцијама из ових области, али ће међу њима постојати координација да би се у њиховој изради користили исти принципи.

Национална библиотека Чешке Републике и Универзитет "Charles" израдила је први заједнички пројекат под називом "Коор-

динационо стварање тематских портала у следећим областима: музика, библиотекарство, информационе науке. Пројекат, којег подржава Министарство образовања, омладине и спорта Чешке Републике, започет је у лето 2004. године и биће завршен 2008. године.

Овај пројекат ће задовољити два циља:

1. Развијање филозофије координираног креирања тематских портала, уз стварање селекције метода и стандарда, као и њихову верификацију.
2. Развијање два тематска портала LIS и Musica. Библиотекарство и музика су на листи информационих циљева Националне библиотеке.

Институт за библиотекарство при Националној библиотеци у сарадњи са Универзитетом Charles из Прага су одговорни за портал LIS, док је за портал Musica одговорно музичко одељење Националне библиотеке. Тимови који раде на порталима LIS и Musica сарађују у развоју и тестирању основних стандарда и метода. Рачунарски центар Универзитета Charles обезбеђује техничку помоћ за portale UIG, LIS и Musica. Период до пролећа 2005. године је био припремни период (пилот период) у којем се расправљало о методу селекције и обраде података са интернета, корисничким алатима, додавању сервиса, графичком дизајну. Као резултат овог рада објављено је неколико приручника на интернету.

Развој LIS портала обухвата следеће задатке

1. Одлука о селекцији и провера извора на интернету
2. Одлука о каталогизацији извора у библиографске базе
3. Развој дизајна, корисничких интерфејса и индекса
4. Управљање записима, посебна провера линкова, будуће иновације итд.

Задаци 1, 2 и 4 су повезани са садржајем портала, а задатак 3 са техничким питањима и развојем облика портала. У току прве половине 2005. године прва два задатка су извршена.

Први задатак - Одлука о селекцији и провера ресурса на интернету

1. По дефинисању циљне групе корисници портала LIS треба да буду библиотекари и информатори, студенти и професори из свих области. За коришћење портала за све кориснике је важно знање страних језика. За библиотекарe се подразумева да су упознати са коришћењем електронских извора, али се једноставност при коришћењу портала и обука корисника подразумевају.

2. Донете су одлуке о томе који означавају који ће интернет извори бити прихваћени а у вези са циљевима LIS портала. Сви извори морају садржински бити у оквиру LIS али проблеми настају због мултидисциплинарности овог портала. Извори који су гранични са одређеном области коју покрива LIS биће увршћени у портал. Предлог да све што је занимљиво за библиотекарe и њихов посао буде увршћено у портал је одбачен. На пример: чланак који говори о компјутеризацији библиотека је погодан за LIS портал, али књига која говори о програмским језицима је сувише уопштена да би била прихваћена.

У вези са питањем форме, економске могућности су те које су одлучујући фактор. Људи који раде на пројекту моћи ће годишње да обраде око 200 извора ако се обезбеде потребна средства за селекцију, каталогизацију и проверу старих записа. Што се тиче земаља из којих извори потичу, акценат је стављен на Европу и на земље енглеског говорног подручја. Од страних језика предност имају словачки, енглески и немачки, мада је запосленима дозвољено да чине изузетке ако мисле да је неки извор интересантан и важан.

Извори који ће бити уврштени у LIS бирају се претходно по одређеним критеријумима: а) садржају, б) облику и в) обради.

а) Садржај је критеријум који мора имати приоритет поред критеријума поузданости и репутације извора. Ови критеријуми су стварали проблеме у случајевима када је интересантан материјал било тешко проценити. У оваквом случају у току пилот фазе веб сајтови су пажљиво бирани тако да ће то имати велики значај у случају насумичног претраживања.

б) Најзначајнији критеријуми за формирање портала су олакшавање претраживања, помоћ корисницима, коришћење признатих стандарда, стандардно коришћење технологије, док је најважнији критеријум приступачност порталу.

в) У пилот фази, у којој су пажљиво бирани веб сајтови, није било много могућности да се овај критеријум процењује.

За сада претраживање и селекција извора не подржава ниједан софтвер. У пилот фази то не представља проблем, али ће касније бити добродошла нека врста софтверске подршке.

Други задатак - Одлука о каталогизацији извора за библиографске базе

За обраду извора за предметни портал коришћени су различити методи и њихово поређење са методама Универзалног Информационог Портала (UIG). Подаци о изворима са интернета, који су каталогизовани према библиографским стандардима и у библиографским базама података, могу се користити (или прерадити) за централну базу података. У току припремне фазе изабране су одговарајуће базе података и стандарди. Одлука о коришћењу стандарда је усвојена генерално и за све будуће базе података.

За смештај оба портала LIS и Musica, на чијој изради ради Национална библиотека, изабрана је база података WEB која је једна од библиографских база података Националне библиотеке. Основне карактеристике су јој заједничке са свим другим базама - библиотечким системом Aleph, форматом MARC21, каталогизацијом према AACR2R, а каталогизатори користе и нормативне базе Националне библиотеке. WEB је база која је створена за каталогизацију чешких интернет извора за националну библиографију и повезана је са пројектом за архивирање WEBARCHIV. Записи за портале су само помоћни подаци и нису доступни корисницима WEB-а.

Коришћени стандарди

За записе за портал коришћени су исти стандарди као и за друге библиографске записе. Ниво библиографског описа је приближен минималном нивоу централних база. Потребне

садржинске обраде су веће и од велике важности. У каталогизацији морају да се поштују стриктна правила: у свим случајевима коришћене су нормативне базе Националне библиотеке. У колико се појави неки израз кога нема у нормативној бази, може бити коришћен али мора бити увршћен и у нормативну базу.

Трећи задатак - Развој дизајна, корисничких интерфејса и индекса

Сарадници су обучавани индивидуално у складу са њиховим знањем и искуством. Радили су у паровима. Један од њих је одговоран за селекцију извора, стварање иницијалног записа у бази података и за каснију проверу веза. Други је стручњак за каталогизацију или треба да буде обучен за каталогизацију. Ово није најбоље решење зато што каталожка обрада материјала мора да се уради два пута, али каталогизација сама по себи захтева велику професионалност.

Сва питања у вези са трећим задатком су у процесу разматрања. Портал ће бити посебан део *UIG* а представља се помоћу графике и корисничког интерфејса. *LIS* порталу ће бити могућ приступ преко *UIG* и директно. На екрану *UIG* корисник ће моћи да изабере један или више портала. Тематски портали су приказани по категоријама на најопштијем нивоу у некој врсти општег прегледа. Корисник може да крстари или да тражећи неки одређени појам директно уђе у предметни портал. За то су доступни сви појмови који су коришћени у садржинској обради. Исписи библиографских података су једноставни за почетак, али ће бити проширени у зависности од потреба корисника. Претпоставља се да ће резултат претраживања бити и неки документи у пуном тексту. Корисници у сваком случају могу да добију библиографски податак документа који је извор у папирном облику.

**Софија Којевић, дипл. библ.
УБСМ, Београд**

НЕТ ГЕНЕРАЦИЈА И БУДУЋНОСТ БИБЛИОТЕКА

**(NET GENERACIJA IN PRINODNOST
KNJIZNIC)**

На 14. COBISS конференцији одржаној у Марибору, мр Франци Пивец (mr Franci Pivec), аутор рада "Нет генерација и будућност библиотека", бавио се питањима захтева и потреба младе генерације везаних за коришћење библиотека, и неопходност прилагођавања библиотека и библиотекарских тим потребама.

"Нет" генерација подразумева популацију младих људи рођених после 1982. године а од претходних генерација се разликује првенствено по томе што расте уз персоналне рачунаре и интернет. То са собом носи и чињеницу да је њихов однос према технологији "органски" - јер је схватају као саставни део животног окружења, недељив и неодвојив од школа и библиотека. Значајне институције, а то се посебно односи на школе, избегавају да се суоче са различитошћу "нет" генерације и зато се све већи број младих људи окреће новим начинима учења које им омогућава рачунарска мрежа. Ако школство не прихвата и не схвата овај социјално-технолошки контекст "нет" генерације, библиотеке не смеју да се воде његовим примером, већ се морају поставити на страну ове генерације. За узврат ће добити моћног заговорника иновационих процеса у библиотекарству и вероватног носиоца "ренесансе" библиотека у времену које долази.

Долазак "нет" генерације

Крајем јуна 2005. године, у Будимпешти је одржан састанак неколицине водећих људи из области информационе индустрије са групом одабраних младих људи из целог света са циљем да заједно оцене и одмере сценарио за будућност. Лув Вогелер, програмски руководилац, пошао је од претпоставке да би данашњи научници најмање 20 пута мењали област интресовања и поље деловања. Том Остин из Gratner Group упозо-

рио је на нов моменат одвајања "колективне интелигенције" коју треба црпети из организације знања. Волфганг Еберман, руководилац Microsoft Europe закључио је да млади дају предност равнотежи између успешне пословне каријере и квалитета живота, чему се информациона индустрија мора што пре прилагодити. Ко су ти млади људи за које се информациона индустрија толико занима? Одговор је да су то они исти који су рођени истовремено са РС-јевима и касније, и који су рачунаре почели да употребљавају са пет година, у пубертету су редовно користили интернет, да би са 18 година њих 96% живело "online". Данас деца од шесте године па надаље, у просеку дневно проведу испред екрана два сата, што је по правилу више него што проведу играјући се напољу или читајући. Већину информација добијају у дигиталном облику, при чему користе више медија. После 18. године опсег коришћења се знатно повећава без значајних разлика у односу на пол, етничко или социјално порекло. Млади људи користе интернет као образовно средство, али га ипак не доводе у везу са школом. Марк Пренски, који је "нет" генерацији највише истраживао, утврдио је да њен начин размишљања није линеаран. Наглашене особине ове генерације су: способност прикупљања визуелних обавештења, комбиновање физичког и виртуелног простора, истраживачки дух, краткорочна концентрација и брзо мењање тема.

Реалност информационих технологија

Припадници "нет" генерације прихватају технологију интуитивно, без приручника и непрекидно су "на вези". Отворени су за различитост и узајамност и не боје се непознатог и страног. Њима је интернет неопходан за живот и користе га за социјализацију. За њих није одлучујуће "знати шта", већ "знати где". Нет генерација је друштвена, отворена за сарадњу, отвореног ума, талентована, оптимистична и усмерена ка новим достигнућима, и зато библиотеке морају да буду свесне да за њу морају да омогуће нове технологије. Ова генерација од библиотека, као и од школе, очекује висок степен интероперабилности и персонализације што под-

разумева неопходност да и професори и библиотекари морају да овладају новим технологијама.

Анкетирање младих у узрасту од 18-24 године, показало је да 80% њих добро познаје библиотечки информациони систем, али му је само 20% дало предност над уобичајеним начинима истраживања. Да би сазнао које су, по мишљењу припадника "нет" генерације, главне предности употребе информационих технологија, аутор рада користио је податке до којих је дошао Даглас Хавелка: већи учинак рада, нове могућности учења, побољшана комуникација, квалитетнији живот, уштеда времена. На основу тих података донео је закључак о смерницама за технолошки развој библиотеке који би корисницима морао да гарантује:

- структурирање неструктурираних података,
- увођење дистрибуиране програмске опреме утемељене на компонентама,
- кретање у смеру отварања,
- међусобну јаку повезаност са околином тј. недељивост од глобалне "инфосфере",
- универзалну доступност информацијама.

Искуство Словеније

Словенија се налази високо на европској лествици по опремљености школа и њиховог прикључења на интернет. Према подацима, интернет користи 39% ученика основних школа, 62% средњошколаца и 91% студентата. Што се тиче коришћења рачунара у школама, ситуација је потпуно другачија (6%, 25%, 67%) јер се у већини школа рачунари и даље "држе под кључем". Такве школе и даље одступају од своје кључне улоге премештавања дигиталног раскорака јер многи немају могућност за приступ интернету од куће из следећих разлога:

- доступ од куће је прескуп,
- немогућност куповине рачунара,
- премало садржаја на словеначком језику,
- недостатак интересовања.

Аутор истиче да нема ниједног разлога због кога се у Словенији у школама не би могао применити модел предавања који предлаже Малколм Браун. Према овом моделу, предавање се одржава у учионици умреженој на интернет, која је опремљена са два екрана:

на једном се репродукује градиво, а на другом појединачна комуникација са ученицима. Он даље истиче да је социјално-технолошки контекст доминанта нове школе и из њега проистичу сви други процеси. За традиционалну школу, као и за библиотеке, везане су особине статичности, линеарности, логичне прогресије и неопходност личне прилагодљивости. "Нове" школе и библиотеке, засноване на социјално-технолошком концепту, потпуно је другачији и подразумева сталне промене, прилагодљиве структуре, активно учествовање, динамичну конфигурацију. За разлику од традиционалног, трансмисијског начина учења, "нет" генерација тежи ка конструктивистичком, које се темељи на контекстуалности, активности и социјалној интеракцији.

"Нет" генерација и перспектива библиотека

Нема дилеме да библиотека и даље остаје простор који "нет" генерација користи за учење. Највеће разликање између библиотекара и припадника ове генерације је у томе што младе људе не интересује библиотечки каталог, већ траже Google или неке сличне уобичајене претраживаче. Библиотекари указују младима на то да је њихова понуда ипак битно софистициранија, али "нет" генерација више цени то што Google увек "да одговор" и то "одмах". Библиотекари се бране да они боље виде релевантност извора информација, што је за учење од суштинске важности. Одговор на то је дошао врло брзо у виду иницијативе за формирање Google Scholar, са чијом би мрежом библиотека тешко могле да се такмиче јер су превише везане за организациону структуру институције која кориснику заиста ништа не значи.

Поједини аутори сагласни су у томе да "нет" генерација без сумње поседује спретност при употреби електронских алата, али им недостаје систематичност, способност евалуације и познавање правних и етничких аспеката коришћења мреже. Оцена је да ова генерација, у општем случају, не досеже стандарде информационе писмености које је поставило Удружење високошколских и истраживачких библиотека (ACRL) 2000. г.

Библиотеке сувише споро реагују на неспорну усмереност "нет" генерације ка интерактивности. Замерка библиотекарима је да искористљивост сервиса "Питај библиотекара" није најбоље утемељена, јер млади људи немају времена да чекају одговоре који стижу са извесним закашњењем и зато се библиотекама саветује да буду пажљиве, да прате понашање и реагују на потребе својих корисника. За библиотеке је од суштинског значаја да схвате да треба да постану место активног учења, експериментисања и интеракције.

Федерација дигиталних библиотека (DLF) је 2002. године урадила обимно истраживање о употреби информациона извора из кога произилази да:

- корисници прихватају електронске изворе информација,
- корисници знају да користе електронске изворе,
- простор библиотеке јесте значајан, али се мора прилагодити новим улогама које библиотека добија (развој дигиталних садржаја, онлајн сервис, информациона опрема)

Познати архитекта библиотечких зграда Том Финдли каже да библиотекари треба да размишљају о својој библиотеци као делу окружења, а не као о простору за складиштење књига и инсталирање опреме. На који начин библиотека треба да се припреме за све већ број припадника "нет" генерације међу својим корисницима? Првенствено тиме што ће се њима окренути, јер је то једина могућност за будућност библиотека. "Нет" генерација треба и мора да постане главни савезник при увођењу иновација у библиотеке. Библиотеке треба да се упознају са главним информационалним потребама "нет" генерације да би се библиотечки системи боље интегрисали у системе који су за ову генерацију најдоступнији.

Без одлагања би требало да се развију библиотечки сервис који ће узимати у обзир наклоњеност ове генерације ка мобилним комуникацијама. Ниједан нови сервис не сме да запостави визуализацију и мултимедије јер сигурно не би заживео код "нет" генерације.

Библиотекари би у односу на ову категорију корисника требало да усвоје партнерски модел, јер ће тада млади људи бити вољни да их питају за помоћ, као и то да буду свесни да без знања о коришћењу информационе технологије ту помоћ неће бити у стању да им пруже. Такође је неопходно и да се продуби питање релевантности да би се савладале и прошириле методе евалуације информацио-них извора. У закључку рада, аутор још једном наглашава неопходност отварања библиотека према захтевима и потребама нет генерације, јер по његовим речима, библиотеке јесу ризнице знања, али ако нису отворене за потребе младих, губе своју сврху и смисао.

**Мр Гордана Лазаревић, виши библиотечки радник,
УБСМ, Београд**

ДИГИТАЛНА БИБЛИОТЕКА - стратегија развоја

**(DIGITALNA KNJIŽNIC
– strategija razvoja)**

Поред развоја традиционалних библиотека, у свету је све више интересовања и за развој дигиталних библиотека. О стратегији њиховог развоја је на конференцији COBISS 2005 говорио мр Ленарт Шетинц (mr Lenart Šetinc) из NUK-a – Народне и универзитетске библиотеке у Словенији.

Политичка и економска ситуација

Дигитална библиотека није више само библиотечко већ и политичко питање. Наиме, библиотеке имају све веће оперативне трошкове јер су у њима све више заступљени електронски извори информација. Корисници су све више заинтересовани за е-учење, учење на даљину, електронске изворе информација. Самим тим корисници су све захтевнији, а услуге треба да буду јефтиније. Недостатак је у томе што се политички програми европских влада не односе на науку и културу и што Европска унија не финансира примене нових технологија.

Развој дигиталне библиотеке

Као и код других пројеката и за пројекат развоја дигиталне библиотеке потребно је најпре знати где желимо да стигнемо, какав је план развоја и да ли смо на правом путу. Да би се то постигло неопходно је константно вршити анализе потреба, развијати стратегију, образовати кадар, вршити надзор и кориговати евентуалне пропусте. Европска унија захтева ефикасан развој.

Претпоставке развоја библиотека тичу се дигитализације и онлајн доступности класичне грађе, обраде дигиталне грађе, обавезног примерка дигиталне грађе, нових технологија у библиотекарству, увођења нових стандарда за дигиталне библиотеке, разрешавања питања ауторских права, контроле над онлајн доступном грађом, сарадње и партнерства, као и комерцијалне конкуренције дигиталних библиотека. Многи циљеви су у Словенији већ остварени, али нису решена питања ауторских права и надзора над ауторским правима.

У вези са утицајем политичко-правне средине на развој библиотека увиђа се недостатак е-стратегије. Усвајају се међународни документи, документи ЕУ, али се не укључују у националну стратегију. Надлежност има Веће министара које би требало да координира послове. Потребно је уочити повезаност електронских извора, знања, развоја и благостања. Иако постоји јак технолошки развој, још увек има низ нерешених питања важних за функционисање дигиталне библиотеке као што су: неразумевање технологије и недостатак технолошког образовања, неоствареност сарадње и партнерства, нерешен проблем трајног похрањивања и јединственог приступа електронским садржајима. Уочљив је, међутим, недостатак синергије између културних програма и нових технологија.

Велики је значај партнерства и сарадње међу јавним службама, као и партнерства и сарадње привредних субјеката. На глобалном нивоу развијен је велики Google пројекат за пет библиотека у који је укључена сарадња Британске библиотеке и Microsoft-а и којем значајну подршку пружа Холандска библиотека.

Ако се посматра локални ниво може се уочити да су у Словенији повећани сарадња и партнерство. Постоји конзорцијум за набавку електронских извора информација као и добра сарадња библиотека унутар Универзитета у Љубљани. Да би се постигли добри резултати, потребно је извршити бројне анализе које се односе на потребе корисника и оцену постојећих програма и опреме, промене у технологији и организацији рада. Такође је потребно повећати број корисника који користе електронске изворе информација, образовати стручни кадар за рад у дигиталној библиотеци, учествовати у пројекту TEL – The European Library, развити употребу COBISS-a, COSEC-a, разних библиотечких сервиса као што је "Питај библиотекара".

Европске библиотеке

У европским библиотекама актуелни су интензиван развој хибридних библиотека, повећавање онлајн доступности информација, непосредна комуникација између аутора и читаоца, већа укљученост библиотека у конзорцијумима и пројектима, развој електронских збирки, услуга и образовања.

Стратешки развој Данске националне библиотеке иде у смеру повећавања збирки и доступности извора информација на националном и међународном нивоу, повећања онлајн услуге и употребе информација на даљину, чување културне баштине, обезбеђивање информационе потпоре универзитетском студирању, повећавање истраживачког рада кроз сарадњу са другим националним и културним институцијама.

На сличним постулатима заснива се и развој словеначке библиотеке. Приоритети Словеначке националне библиотеке су електронска библиотека, чување културне баштине, развој словеначког и европског интегрисаног библиотечког система, усмереност на корисника, развој сервиса који се користе на даљину тј. онлајн.

Циљеви дигиталне библиотеке

Циљеви су дигиталне библиотеке:

1. успоставити централни репозиторијум,

2. повећати понуде дигиталних садржаја – дигитализацијом обухватити домаће, електронске садржаје и стране збирке и садржаје,
3. омогућити доступност информација на даљину и успостављање заједничког портала,
4. обезбедити потребне инфраструктуре и техничке подршке,
5. равноправно се укључити у пројекат TEL,
6. образовати се и оспособити за рад у дигиталној библиотеци,
7. ускладити рад традиционалне и дигиталне библиотеке.

Потребно је анализирати предности, слабости, околности и потешкоће у развоју дигиталне библиотеке. Неопходно је искористити богате књижне фондове и знање за нове електронске услуге, указати на значај електронског библиотекарства, недостатак извора информација надокнадити сарадњом и партнерством, придобити јавно мњење и владу за улагање у дигиталну библиотеку.

Битно је поставити стратегију приликом набавке. Треба исправно одабрати у које програме и делатности уложити новац, које програме и делатности је нужно увести, а који од њих се могу изоставити. Народна и универзитетска библиотека у Словенији је анализирала своје потребе за развој дигиталне библиотеке у наредне три године и закључила је да средства за то треба да се повећају за 80%.

Европске иницијативе

Развој дигиталних библиотека у Европи тече кроз два пројекта:

1. **TEL – The European library**
2. **European digital library (EDL)** коју развија Национална библиотека Француске (BnF – *Bibliothèque nationale de France*).

Британска библиотека није потписала уговор о развоју EDL јер у Британији имају сопствени план развоја.

Иницијатива 2010 односи се на развој европских дигиталних библиотека до 2010. године. До 20. јануара 2006. чланице треба да доставе предлоге, примедбе и сугестије. Изазови који су постављени библиотекама су бројни. Један од правних изазова је и да ЕУ сматра да се закони везани за ауторско право у традиционалној библиотеци морају пошто-

вати и у дигиталној библиотеци. Финансијски изазов се односи на национално финансирање и помоћ ЕУ, организациони на дигитализацију грађе и њено дистрибуирање, технолошки на стално напредовање у развоју програмске опреме.

Према препорукама **Da Vinci Institute-a**, потребно је поћи од искуства традиционалних библиотека и уградити га у развој дигиталне библиотеке. Уз неизоставно усвајање нових технологија, у дигиталну библиотеку треба, међу првима, похранити културну баштину свог народа.

Закључак

Ако се дигитална библиотека буде развијала на основу препорука Европске уније и бројних еминентних институција она ће постати експериментални креативни простор, док традиционална библиотека пролази пут од информационог центра ка центру културе.

Александра Настић, дипл. библ.
УБСМ, Београд

КОНКУРЕНТНОСТ БИБЛИОТЕКА НА ИНФОРМАЦИОНОМ ТРЖИШТУ ИЛИ - КАКО ПОСТАТИ „СУПЕРБИБЛИОТЕКАР“

Нека размишљања о
библиотекама и информационом тржишту

(Some Thoughts on
Libraries and the Information Market)

Излагање Стива Кофмана (Steve Coffman), потпредседника развоја пословања у LSSI (Library Systems and Services) на CO-BISS конференцији 2005., са насловом „Competitiveness of Libraries in Information Society“, посебно је интересантно са социолошког аспекта. Оно се бави питањем значаја и улоге библиотека на савременом информационом тржишту, када је експанзија нових технологија, нарочито информационо-комуникационих, донела са собом и нове захтеве пред би-

блиотеке и довела у питање место и улогу библиотека у овом новом окружењу.

Илуструјући чињеницу да су библиотеке одувек имале кључну улогу на информационом тржишту, Кофман износи податке да само у САД јавне и универзитетске библиотеке троше око 2,7 милијарди долара годишње на куповину књига, часописа и осталих публикованих информација, што представља преко 7% укупног информационог тржишта. Потпуно иста ситуација је и у Великој Британији, а вероватно и у осталим деловима света, нарочито у земљама где тржиште књига можда и није толико развијено. Када је реч о универзитетским и научним часописима и референсним базама података, библиотеке су практично једино тржиште.

У првом делу рада аутор се осврће на све оне функције библиотеке, које су јој кроз историју осигурале значајну улогу у друштву. Традиционално, то је улога *посредника* између оних који објављују информације и свих корисника у информационом ланцу (студенти, научни радници, ђаци, факултети, разне институције...). Хиљадама година уназад, библиотеке су *сакупљале и чувале* забележено знање цивилизација, било да је оно уклесано на камену, забележено на папирусу, одштампано на књизи, нарезано на CD ROM-у или постављено на Веб. Данас, услед огромне продукције књига и часописа, читаоцима је тешко да одређену публикацију коју желе, пронађу или сазнају да ли уопште постоји у овом тренутку на тржишту. Многе књижаре, чак и оне највеће, углавном имају само најновија издања, тако да, уколико тражимо књигу која је штампана пре десет година, за нас је најбоље решење да је потражимо у библиотеци. Библиотеке решавају тај проблем сакупљајући публикације различитих издавача и различитих година издања под једним кровом, тако да читаоци имају много веће шансе да пронађу оно што желе. Аутор указује и на неке од изазова са којима се данас суочавају библиотеке – нпр. неке штампане публикације које су се годинама чувале у библиотекама, сада се појављују само у електронској форми, које јесу доступне многим библиотекама, али их оне практично не посе-

дују. Међутим, за разлику од штампаних издања, таква електронска издања су се показала као краткотрајна и, у многим случајевима, остаје нејасно ко је у ствари одговоран за њихово чување.

Следећи проблем масовне продукције у издавачкој делатности, нарочито протеклих неколико година, јесте чињеница да је много тога - како сам аутор каже језиком сленга - „junk“. Задатак библиотеке је да врши *одабир* најбољег публикованог материјала, књига које ће издржати кушњу времена. Селекција, наравно не може бити идеална, некада се превиде неке вредне публикације, а с друге стране у фонд уђу неке које не би требало прихватити. Ипак, у општем случају, читаоци и истраживачи ће пронаћи квалитетнији материјал у библиотеци него на било ком другом месту. Библиотеке су, још од самих почетака, формирале и развијале свој систем *класификације и каталогизације* целокупног забележеног и сачуваног материјала. Поред лисног и електронског каталога, који пружају увид у фонд одређене библиотеке, сада је омогућено да се, преко јединственог, заједничког електронског каталога, претражују фондови више различитих библиотека. Покренути су и пројекти којим би се библиотечке публикације и информације поставиле на Веб, и како би се од куће, или са било ког другог места у свету, могло доћи до жељених информација. Формирају се и помоћне онлајн службе на којима раде библиотекари информатори, који помажу корисницима да пронађу информације похрањене у књигама, часописима и осталим изворима. (Учесници на COBISS Конференцији су имали прилику да виде како функционише ИЗУМ-ов нови help деск „Питај библиотекара“ за помоћ корисницима преко онлајн Chat рефералног сервиса.)

Библиотеке имају и значајну *економску улогу* на информационом тржишту. Оне смањују цену информација на тај начин што омогућавају приступ великом броју корисника. Столећима библиотеке врше улогу економске равнотеже на овом тржишту, нарочито у временима када су књиге биле реткост и веома скупе за појединца. И данас, када има толико наслова који би купца могли

заинтересовати, он би врло брзо истрошио свој текући рачун уколико би желео да купује све што га интересује.

Историјски гледано, библиотеке су биле институције које су имале кључну улогу на информационом тржишту до недавно. У протеклих неколико година, међутим, када број публикација и информација свих врста незамисливо расте, све оно што се до недавно могли наћи само у библиотекама, сада је доступно свима преко Веба. По први пут, библиотеке се суочавају са јаком конкуренцијом на више фронтова, од којих је највећа - и најопаснија по библиотеке - сама Мрежа - *World Wide Web*, тврди Кофман. Она садржи огроман број најразличитијих информација - сада преко 200 терабајта, више него што је икада и једна библиотека имала (цела колекција Конгресне библиотеке има око 10 терабајта). Оно што је још важније, јесте да је приступ на Веб омогућен у било које време и са било ког места у свету где је Интернет конекција могућа. Корисници нису ограничени радним временом библиотеке, нити морају чекати у реду за одређену публикацију која је можда већ издата другом кориснику на коришћење. Уз то, Веб врши своје функције у глобалу за много мање новца него што је то случај са библиотекама. На пример, у САД библиотеке коштају своје финансијере 13 милијарди долара годишње, док је ситуација са Вебом знатно другачија. Сви они који износе информације на Веб плаћају практично само постављање и одржавање свог сајта, корисници тих информација плаћају врло скромну цену приступа том сајту, док су многе информације чак бесплатне. На тај начин Веб је конкурентан на сва три поља: садржи огроман број информација, омогућава практично свима у било које време лак приступ информацијама и то по веома ниским ценама, и уз све то, напомиње Кофман, функционише трошећи много мања средства него библиотеке.

С друге стране, ма колико велики био, тај фонд информација не вреди ништа уколико кориснику не омогућава лак пут да дође до оних података који су му потребни. Веб има решење и за то: ту су претраживачи, као што је Гугл, помоћу којих свако врло ла-

ко, откуцавши неколико кључних речи, може доћи до жељене информације, чак и целих текстова о одређеној проблематици.

Нови сервиси су такође конкуренција библиотекама и у погледу селекције и чувања информација. На Вебу се може наћи много директоријума и портала који омогућавају приступ поузданим изворима података из одређених области и то на начин на који то библиотека ради. Један од примера јесте Bird Flu, сајт који одржава амерички Центар за контролу болести (US Center for Disease Control (<http://www.cdc.gov/flu/avian>), као и Google Scholar, који омогућава својим корисницима да ограниче своје претраживање на високо квалитетну научну грађу.

World Wide Web угрожава библиотеке и на пољу на којем су оне традиционално биле незаменљиве – књиге и штампана периодика. Амазон, користећи предност великог капацитета Мреже, нуди Earth's Biggest Bookstore са онлајн каталогом који садржи преко пет милиона наслова, што превазилази фонд великих библиотека. Многи корисници, па и поједини библиотекари, као и сам Кофман, мишљења су да је каталог Амазона лакши за сналажење од каталога библиотека. Библиографски записи овог каталога садрже више детаља, него већина библиотечких каталога: анотације, слику корица књига или часописа, садржај и све оне детаље који би кориснику омогућили да лакше сузи свој избор на оно што је сам предмет његовог истраживања. Такође су и Amazon, Alibris, AbeBooks, Antikvarnica online и др., започели са пројектом коришћења књига онлајн, тако да се и стари наслови и антикварне књиге, које су се могле наћи само у библиотекама, могу сада онлајн наручити.

Недавно су се Гугл, Јаху и један конзорцијум европских библиотека укључили у пројекат скенирања целих колекција неких од највећих библиотека у свету. Само Гугл планира да дигитализује садржај преко 15 милиона годишта у наредних 10 година, док европски пројекат настоји да укључи и знатан број наслова који нису на енглеском језику, већ на језицима осталих европских народа. Када ови пројекти буду завршени, претраживачи ће омогућити слободан приступ ве-

ликом броју публикација које су некада биле доступне само у библиотекама.

Како су књиге, часописи и информације, које су се некада могле наћи само у библиотекама, сада доступне на Вебу скоро бесплатно, поставља се питање да ли су нам библиотеке данас потребне. Владе, универзитети и сви они који финансирају рад библиотека, такође могу поставити питање да ли би свој новац могли корисније да уложе у нешто друго, када већ Амазон и др. нуде овакве услуге. Размишљање о могућим одговорима и решењима већ би био корак напред. Можемо почети са дефинисањем оних послова, предлаже Кофман, које би библиотеке требало да раде и, што је још важније, онога што **не би** требало да раде.

Најефикаснији начин да библиотекари добију трку са конкуренцијом, сматра Кофман, јесте тај да им се придруже. На пример, све услуге би, такође, требало учинити доступним преко Интернета. Куповина публикација опада у свим библиотекама, али оне морају и даље рационално куповати. Могле би да направе селекцију најбољег материјала, организују га тако да корисници могу лако да пронађу оно што желе, а да се, уколико имају неки проблем, могу обратити за помоћ библиотекарима информаторима, који су задужени за рад на пословима на Вебу. Данас већ постоје пројекти, као што је OCLC CORC (Cooperative Online Resource Cataloging), који се баве постављањем библиотечких каталога (и њиховом класификацијом) на Вебу, на којима раде библиотекари волонтери. Општа концепција је како да се постане "супер библиотекар" који пише "мишем", да би се прилагодио модерном свету. Међу самим библиотекарима већ се издваја нова група која себе назива „cybrarians»....

Међутим, и поред свих настојања, чак и најпосећенији Веб сајт Конгресне библиотеке или сајт Британске библиотеке посећује незнатан број у односу на милионе људи који свакодневно претражују преко Гугла или Јахуа. Према подацима Alexia.com забележено је око 600 посетилаца Конгресне библиотеке од милион који користе Веб и мање од 100 који користе податке Британске библиотеке, а то је, заиста само кап у океану у од-

носу на Јаху који дневно привуче преко 300.000, или Гугл са око 225.000 посетилаца. Виртуелни референсни сервиси библиотека су, такође, практично неискоришћени. Статистика говори да су у 2003. години библиотеке у САД са својим виртуелним референтним сервисима приме у просеку 6 питања дневно и то преко chat сервиса. Дакле, закључак је да људи не знају да су библиотеке присутне на Вебу.

Људи можда не знају како да пронађу библиотеке на Вебу, али једна ствар их свакако асоцира на њих – књиге. Уколико се оне усредсредимо на то да омогуће бољи приступ својим колекцијама и оним што оне садрже, утолико ће пре скренути пажњу људи на себе и на Вебу. Увек постоје и они који ће рећи да су књиге део прошлости и да ће све што се до сада штампало ускоро бити замењено електронским књигама и осталим електронским форматима или форматима из мултимедијалног интерактивног искуства. На срећу, искуство нам говори другачије. У САД и Европи, више књига се штампа него било када од времена Гутемберга. У 2004-тој, штампано је 195.000 наслова само у САД, што је преко 200% више него у 1997. години, када се на Вебу започело са првим корацима на овом пољу. „Суперкњижаре“, као што су то „Water-stones“ и „Barnes & Noble“, настоје да пруже читаоцу што је могуће већи избор књига. Овај принцип је прихватио и Амазон и остале велике онлајн књижаре. Најупечатљивији доказ да су књиге и даље од великог значаја за нас и у ери Веба, јесте чињеница да се највећи светски претраживачи такмиче да што је могуће више књига учине доступним онлајн.

Дакле, уколико су књиге и њихов квалитетан избор оно што људи траже, нико им то не може пружити боље од библиотека. Национална библиотека Русије садржи преко 72 милиона наслова, Немачка национална библиотека 34 милиона, Конгресна преко 29 милиона итд., а то су само неке од већих појединачних институција. Уколико би се спојиле колекције, каже Кофман, крајњи резултат био би фасцинант. «Највеће књижаре на свету имају мање од милион наслова. Када је реч о онлајн конкуренцији, представници

Амазона тврде да садржи око 5,6 милиона нових наслова, али су заправо само 1,5 милиона тих наслова практично доступни у било које време. Када говоримо о масовним пројектима скенирања и дигитализације књига – у пројекат Гутемберг укључено је око 16.000 наслова, Амазон са око 100.000 претраживих текстова, наравно, ништа бесплатно. Не зна се колико ће таквих нових пројеката бити, али тешко да ће превазићи Гугл, који тренутно улаже највише новца у дигитализацију. Нема сумње да ће се број наслова доступних преко тих претраживача импресивно повећати следећих неколико година, али то је и даље занемарљиво у поређењу са бројем штампаних публикација које се чувају на полицама библиотека.»

Проблем је, међутим, у томе што библиотеке данас имају далеко већи број књига од било кога у свету, до којих би милиони читалаца хтели да дођу, али информације о њима су раштркане међу хиљадама каталога различитих библиотека широм света и практично недоступне.

Стратегија коју Кофман предлаже је следећа: «Ми морамо ЗАЈЕДНО предузети све потребне кораке да бисмо постали важан извор информација о књигама – нешто као Google за књиге, можда „Bookle“, и једини начин да реализујемо свој потенцијал јесте да усвојимо исту стратегију као Google, Амазон и др. Морамо све информације које заједно имамо да учинимо претраживим преко једног јединственог каталога.» (Кофман наводи модел COBISS-а као добар пример јединственог, централног каталога за земље у окружењу, које чак током историје нису биле у пријатељским односима.) Такође, и даље се мора усавршавати каталог како би био лакши за сналажење и богатији библиографским информацијама, а информације о фондовима биле тачније...

Библиотекари би требало да буду економичнији у погледу времена и новца и да престану да раде оно што други раде боље. То се односи првенствено на основни библиотечки каталог. Каталогизација књига које налазимо на Вебу, као што их има Amazon, Barnes & Noble и сл. углавном се служе подацима (библиографским информацијама, класифи-

кацијом, анотацијама, садржајем...) преузетим од самих издавача, бесплатно, као основну рекламну информацију о књизи. Предност коришћења ових информација јесте и у томе што су они већ на Мрежи, те није потребно да се чека да их нека библиотека обради и то на начин на који се радило још док су постојали само лисни каталози. Читав каталогски систем библиотека препун је непотребних дупликата и кошта нас више него што можемо да приуштимо себи, закључује Кофман. Његова основна идеја је да од издавача преуземо основне податке о књигама за наш каталог, а да истовремено радимо на унапређењу наших библиографских података и нормативних датотека, с посебном пажњом на оне детаље који су од малог значаја за издаваче, али су значајни за нас и наше кориснике. Оно што постаје неизбежно јесте да библиотекари више не могу да раде само за својим пултом унутар библиотеке, већ, у складу са захтевима данашњег друштва, морају тражити одговоре на питања корисника преко Веба, консултујући стручњаке из одређених области итд.

Уколико би се искористиле предности које нуде нове технологије, побољшале би се и услуге испоруке публикација и информација и тако смањили њихову цену. Кофман првенствено мисли на предности усавршене технологије скенирања и штампања публикација, која би редуковала цену испоруке милиона књига из наших фондова. Brenster Kahle, представник Јаху пројекта за дигитализацију публикација, сматра да библиотеке у САД могу скенирати књиге по цени од око 10 центи по страни, а са новим штампачима, штампање такве дигитализоване књиге коштало би мање од једног долара. Комбиновањем ових технологија, могла би се испоручивати књига од 250 страна из библиотеке у Марибору кориснику у Сан Франциску за око 25\$. Такође, нове комуникационе технологије омогућавају малим библиотекама, у удаљеним крајевима света, преко виртуелних сервиса, брз приступ свим информацијама – медицинским, правним и осталим специјализованим базама података, које иначе не би могле да приуште.

Враћајући се поново питању: Има ли библиотека своју улогу на новом информационом тржишту?, Стив Кофман закључује потврдно: «...Увек ће бити потребан неко ко ће изабрати најбоље у мору наслова који се штампају сваке године, сакупљати их, класификовати, чувати и давати на коришћење по прихватљивој цени. Колективно, ми можемо понудити више наслова него било ко други и имамо најдужу традицију – почели смо пре пар хиљада година. Одржаћемо се као значајна карика у информационом ланцу само уколико, усвојимо технологије наших конкурената, користећи их како би наше фондове приближили корисницима на начин на који то они желе. То подразумева јединствени каталог који приказује све наслове које имамо и до којих можемо доћи, као и коришћење технологија које би нам омогућиле једноставнији и јефтинији начин испоруке публикација, што укључује скенирање и дигитализацију пуног текста кад год је то могуће. Уколико нисмо спремни на овакве кораке, конкуренција ће преузети нашу улогу».

**Драгана Михаиловић, дипл. филозоф
УБСМ, Београд**

11. СКУПШТИНА ЗАЈЕДНИЦЕ БИБЛИОТЕКА УНИВЕРЗИТЕТА У СРБИЈИ

11. Скупштина Заједнице библиотека универзитета у Србији одржана је у Београду, у Народној библиотеци Србије 28. октобра 2005. г

Отварајући 11. скупштину Заједнице библиотека универзитета у Србији, која је ове године била изборна, председник Заједнице проф. др Мирка Зоговић захвалила се најпре Народној библиотеци Србије – домаћину одржавања овог заседања Скупштине, као и члановима - у претходном четворого-

дишњем мандату успешно водили Заједницу. Формирано је Радно председништво у које су били изабрани: др Стела Филипи-Матутиновић, мр Милена Матић, др Мирка Зоговић и Гордана Вилотић. Такође је формирана Комисија за закључке у саставу: мр Горан Петровић, Гордана Вилотић и др Силвија Бркић. Маја Ђорђевић је водила записник. У име Народне библиотеке Србије, учеснике из Заједнице и све госте је поздравио г-дин Сретен Угричић, директор Народне библиотеке Србије.

На састанку Извршног одбора који је претходио овој скупштини, последњем састанку овог одбора у старом сазиву, предложена је верификациона комисија у саставу Вера Петровић, Дејана Каваја, и Татјана Тимотијевић, која је на Скупштини и једногласно изабрана. Изборни рад скупштине је претходно започет евидентирањем делегираних учесника – како библиотекара и других представника из високошколских и научних установа – чланица Заједнице, који су добили скупштински материјал, листе предложених кандидата за избор у нове органе Заједнице и програм Стручног скупа. Гласање за Председништво Заједнице је обављено усменим путем и дало је следеће резултате: 1. за председника Заједнице је изабран проф. др Александар Седмак, заменик министра за науку; 2. за потпредседника изабрана је др Стела Филипи-Матутиновић 3. за Секретара Заједнице изабрана је Вера Петровић.

Након тога приступило се писменом изјашњавању делегата за избор чланова Извршног и Надзорног одбора, као и за чланове комисија које раде у оквиру Заједнице. Комисија за избор се повукла и по пребројавању гласова саопштила резултате гласања на почетку другог дела скупштинског рада који је заједно са Стручним скупом у целини био посвећен статусу библиотека и стандардима који би га подржали.

Др Стела Филипи-Матутиновић обавестила је присутне на скупу о новом Закону о високом школству, а у оквиру тога о статусу библиотека и њиховој будућности полазећи од статистичких података и најновије анализе рада високошколских библиотека у Србији у 2004. г. Пошто библиотеке и библио-

текари нису адекватно заступљени у новом закону о Универзитету, претходно је члановима И.О. Заједнице био прослеђен предлог чланова који би се односили на универзитетске и факултетске библиотеке свих универзитета у Србији и адекватније их подржали у поменутих статутима. Текст предлога је размотрен и на скупштини, уз мање примедбе, усвојен. Др Стела Филипи-Матутиновић је замолила делегате скупштине да га верификују како би у име Заједнице могао бити послат свим ректоратима универзитета у Србији, са предлогом да буду уграђени у нове статуте, приликом њиховог усаглашавања са новим Законом о високом школству.

Секретар Заједнице, мр Милена Матић, изложила је укратко најважније делове извештаја о раду Заједнице између две Скупштине, будући да је за учеснике Скупштине, као део радног материјала, поред Програма рада, Сажетака излагања предвиђених за овогодишњи једнодневни Стручни скуп, анкета, и гласачког материјала, био припремљен и резиме из Извештаја о раду између 10. и 11. скупштине. Нагласила да је, захваљујући средствима добијеним из редовне чланарине, коју уплаћују високошколске и научне установе за своје библиотеке, суфинансирања Министарства за науку и заштиту животне средине у издавању часописа Заједнице, претплате за часопис библиотека ван Заједнице и објављивања огласа и донација спонзора, Заједница у 2005. г. реализовала добар део планираних задатака. Заједница је, као и у прошлој години, из сопствених средстава уплатила чланарину за 2005. г. највећој асоцијацији библиотечких удружења ИФЛА, као и Европској асоцијацији истраживачких библиотека LIBER. Више стручњака из Универзитетске библиотеке радило је на међународној сарадњи са овим асоцијацијама конкуришући са радовима на три међународна скупа. На тим скуповима Заједницу су представљали: др Стела Филипи-Матутиновић на скупу INFOR у Прагу, др Стела Филипи-Матутиновић и Богољуб Мaziћ 34. конференцији LIBER-а у Groningen-у, а мр Милена Матић са заједничким излагањем са коаутором др Стелом Филипи-Матутиновић, на 71. конференцији ИФЛА-е у Ослу. Заједница је и ове

године уз финансијску подршку Министарства за науку и заштиту животне средине издала три свеске часописа ИНФОТЕКА двоброј 1-2/2005 и број 3/2005, као и шест бројева гласила ВИСОКОШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ. У сарадњи са стручњацима из УБСМ, ове године је Заједница организовала једнодневне образовне курсеве за библиотекаре: два курса за рад са софтверским алатима и четири за претраживање електронских извора информација на Интернету. Од комисија Заједнице и ове године су највише радиле Комисија за развој и Комисија за стандарде. У протеклој години одржане су четири седнице Извршног одбора и једна седница Надзорног одбора, који су углавном радили на редовним задацима.

Председник Надзорне комисије Заједнице, мр Горан Петровић је обавестио чланство Скупштине о финансијском пословању Заједнице у 2005.г. Основни приход Заједнице је чланарина. Истакао је да се средства наменски троше на планиране активности, као што су штампање часописа ИНФОТЕКА и гласила Високошколске библиотеке, организовање образовних курсева, као и организовање годишње скупштине Заједнице библиотека универзитета у Србији и редовног Стручног скупа.

По завршетку изборног дела рада овог годишње скупштине, високошколски библиотекари су имали прилике да саслушају већину предвиђених презентација на тему Стручног скупа, поред кратких презентација спонзора Заједнице предвиђених Програмом скупа који следи:

Др Стела Филипи-Матутиновић,
Универзитетска библиотека "Светозар Марковић"
Београд

БУДУЋНОСТ ВИСОКОШКОЛСКИХ БИБЛИОТЕКА: преглед ставова изложених на годишњој конференцији LIBER-а

Гордана Вилотић, Библиотека Филозофског факултета, Нови Сад
БИБЛИОТЕЧКИ СТАНДАРДИ И СТАТУС БИБЛИОТЕКА И БИБЛИОТЕКАРА - тезе за дискусију -

Предраг Ђурковић, DATASTATUS: делатност

Богољуб Мaziћ, Универзитетска библиотека "Светозар Марковић," Београд
УЛОГА УНИВЕРЗИТЕТСКИХ БИБЛИОТЕКА У ИЗГРАДЊИ ДИГИТАЛНИХ РЕПОЗИТОРИЈА ИНСТИТУЦИЈА - преглед ставова изложених на годишњој конференцији LIBER-а.

Драган Кнежевић, MISSING LINK International Booksellers: презентација

Мр Александра Павловић, Универзитетска библиотека "Светозар Марковић," Београд:
СТАНДАРДИЗАЦИЈА У МЕЋУБИБЛИОТЕЧКОЈ ПОЗАЈМИЦИ

Нада Поповић, Народна библиотека Србије, Београд: **ПРЕГЛЕД ВЕСТИ ИЗ КОБСОН-а**

Вера Прокић, Научни институт за ветеринарство, Нови Сад
УТИЦАЈ СИСТЕМА КВАЛИТЕТА НА СТАТУС И РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКЕ У НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОЈ УСТАНОВИ

Александра Поповић, Сања Антонић, Адам Софронијевић, Универзитетска библиотека «Светозар Марковић», Београд
БИБЛИОТЕКАРИ И ИНФОРМАТОРИ У УЛОЗИ ЕДУКАТОРА: стандарди у пракси

Мр Драгана Милуновић, Народна библиотека Србије, Београд
СПЕЦИЈАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: стање у 2003. години и приоритети развоја са предлогом мера за унапређење рада

Јелена Добриловић, Институт за путеве, Београд
ПОТЕНЦИЈАЛНИ РЕЗУЛТАТИ ПРИМЕНЕ СИСТЕМА КВАЛИТЕТА У ПОСЛОВАЊУ БИБЛИОТЕКЕ ИНСТИТУТА ЗА ПУТЕВЕ

Договорено је да се један број изложених презентација, по њиховом коначном уобличавању, објави у часопису ИНФОТЕКА. Међу закључцима на Скупштини поновљено је опет да је један од задатака Заједнице да перманентно унапређује свој рад и промовише га, како међу самим чланством, тако и у оквирима финансијских, друштвених и других структура од којих у великој мери зависи њен рад. Дошло се до закључка да у

рад Заједнице мора да се укључи што већи број њених чланова, посебно у рад комисија. У наредном периоду требало би активирати њихов рад, укључивањем што већег броја библиотекара из високошколских и специјалних библиотека које имају идеје како да се решавају бројни проблеми у нашој делатности. Резултати рада комисија могли би у знатној мери да уједначе и унапреде рад библиотека, што би допринело промовисању њиховог рада. Стога су се у закључцима са скупштине нашли и следећи ставови:

1. Наставиће се тренд активног учешћа Заједнице у доношењу законских и других аката која разматрају проблематику високошколских библиотека. У новом Закону о високом образовању није адекватно решен статус библиотека, нити је одређена стратегија за њихову будућност. С обзиром да су у току промене које се односе на организацију и рад факултета, очекује се да ће доћи до промена и у раду библиотечно-информационих система на универзитетима. Пошто је у току усаглашавање статута универзитета са новим Законом о високом образовању, Заједница је усвојила Предлог за измене статута универзитета у Србији, који ће бити послат свим ректоратима на разматрање и усвајање.

2. Статистички подаци за 2004. годину који се односе на рад високошколских библиотека у Србији показатељ су успешности њиховог рада, али истовремено указују на међусобне разлике и проблеме. Праћење, анализа и унапређење рада високошколских библиотека обавља се перманентно.

3. Тема стручног скупа била је "Библиотечки стандарди и статус библиотека и библиотекара". У рефератима су разматрани аспекти ове проблематике у садашњем тренутку, али и препоруке и визије које се односе на будућност. У оба случаја истичу се стандарди – праћење, доношење и примена – кључни фактори који директно утичу не само на квалитет пословања, већ и на статус библиотека и библиотекара. Проблематика стандарда треба да буде стална тема у фокусу активности Заједнице, јер постојеће стандарде и квалитет пословања ваља побољшавати а нове усвајати да би се постигао жељени статус.

Маја Ђорђевић

11. МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА О УРБАНОМ ПЛАНИРАЊУ И РЕГИОНАЛНОМ РАЗВОЈУ У ИНФОРМАТИЧКОМ ДРУШТВУ (БЕЧ, 14.-16.02.2006.)

CORP 2006

CORP 2006 је кратки назив 11. Међународне конференције о урбаном планирању и регионалном развоју у информатичком друштву (11th International Conference on Urban Planning and Regional Development in the Information Society), Тема овогодишњег скупа је била: **Одржива решења за информатичко друштво** (Sustainable solutions for the information society). Комплетни текстови прихваћених радова доступни су преко следеће веб адресе: www.corp.at. На том сајту се може наћи материјал од преко 700 страница текста са илустрацијама, а уредник тог издања је др Манфред Шренк (Manfred Schrenk).

Конференција је иначе одржана у оквиру Међународног конгреса за информације и консалтинг (International Congress for Information & Consulting). Добродошлицу учесницима скупа пожелео је и извршни директор [i.convienna](http://i.convienna.net), др Герхард Хребичек (Gerhard Hrebicek). Информације о овом конгресу могу се пронаћи на следећој веб адреси: www.icon-vienna.net

Учествовало је око 400 пријављених стручњака и одржано око 200 излагања. Као и претходних година, организована је изложба и избор најбољег постера. Симултаног превода није било те су учесници сами одабирали презентације које су пратили, а у зависности од теме и језика којим се служе. Званични језици конференције били су енглески и немачки.

У раду дела конференције са постерима, са заједничким постером су учествовали и стручњаци из Универзитетске библиотеке «Светозар Марковић» из Београда – аутор овог приказа и мр Селман Тртовац као коаутор. Постер чији наслов гласи «**Библиотеке Србије: Информатички хоризонти**» (LIBRARIES OF SERBIA: Information Horizons), сликовито приказује најупечатљивије тенденције у развоју библиотечке информатике у Србији. У званичној конкуренцији наша су се само два постера, а после гласања је установљено да је управо овај постер освојио награду.

Постер је привукао пажњу многих учесника, не само због теме и дизајна, већ и због садржаја којег најбоље представља апстракт захваљујући коме је и уврштен у званичну конкуренцију:

«Библиотеке Србије се интензивно трансформишу. Оне су у самом језгру Информатичког друштва. Библиотекар веома често игра улогу менаџера знања, а «претраживање постаје истраживање». Ове институције јесу неизоставно у области градске и регионалне инфраструктуре. Е-културу и е-демократију је тешко замислити где год стагнира библиотекарство.» Текст постера одштампан је на енглеском језику.

Ако се под појмом «одрживост» подразумевају витални ресурси који се не користе интензивније него што су у стању да се сами ревитализују, поимање виртуелне библиотеке сасвим се уклапа у оквире одрживих решења за Информатичко друштво, тим пре што технички прогрес намеће најчешће коришћење савремених научно-технолошких информација и литературе. Коришћење е-часописа и база података уопште, само употпуњавају слику о позитивним тенденцијама у библиотекама Србије.

Постер је имао за циљ да укаже на оно најпозитивније, најиновативније и најбоље што је стављено корисницима на располагање. Стога није ништа необично што је на постеру истакнута **Виртуелна библиотека Србије**, с обзиром на њен значај и чињеницу колико јој је библиотека до данас приступило.

Суштину даљег рада ове конференције вероватно је најбоље изразио др Алфонсо Вегара (Alfonso Vegara) речима: «У свету специјализације и фрагментације неопходни су нам како стручњаци тако и интегратори». Из излагања професора Вегаре јасно произилази да «интелигентне територије» (*territorios inteligentes*) саме откривају своје компоненте изврности (*components of excellence*), као и компоненте предности. Поменути експерт је до недавно био председник Међународног друштва градских и регионалних планера (ISOCARP), а сада је на тој дужности господин Пјер Лаконт (Pierre Lacompte) из Белгије. У раду конференције учествовала је и професор др Милица Бајић-Брковић са Архитектонског факултета у Београду, иначе, генерални секретар ISOCARP-а. Раду конференције допринела је упечатљивом презентацијом на тему **DIGITAL REALM: Implications on Urban Development**.

Атмосфера у којој је одржана конференција била је пре свега радна и веома пријатна. Излагања и презентације су се одржавале како

пре, тако и поподне. У холу је приређена изложба на којој су разне фирме, махом из Аустрије али и из иностранства, наступиле са својим промотивним материјалима. Међу њима се нашла и Привредна комора Србије. Изложба је трајала три радна дана, веома је добро била организована и била је врло лепо посећена. На већ поменутом сајту CORP-а је и комплетан програм рада конференције као и догађаја културног карактера који су били организовани за учеснике. Чињеница да је 2006. година јубиларна, односно, да се прославља 250 година од рођења музичког генија Волфганга Амадеуса Моцарта, итекако је допринела лепом расположењу учесника.

**Мр Весна Жупан, информатор-саветник
УБСМ, Београд**

ПУБЛИКАЦИЈЕ

JANKOVA, Ivanka

The modern library : the University Library in contemporary education / Ivanka Yankova ; [translator Maya Pencheva]. - Sofia : St.Kliment Ohridski University Press, 2004. - 126 str. : ilustr. ; 22 cm

Невелика књига Модерна библиотека (**The modern library**) Иванке Јанкове има амбицију да Универзитетску библиотеку у Софији представи на националном нивоу као узор коме универзитетске библиотеке Бугарске треба да теже, а интернационалној публици као пример да се једна источноевропска библиотека итекако може подићи на завидан ниво и укључити у светске трендове. Дуги пут да би се ово постигло оправдава то што је практично половина књиге посвећена историји библиотеке, док тек потоњи део говори о низу пројеката и активности којима је библиотека посвећена данас.

У предговору Иванка Јанкова дефинише универзитетску библиотеку као информациони и образовни центар који учествује у научним и образовним активностима матичног универзитета, а Универзитетску библиотеку у Софији сматра једином библиотечком институцијом у Бугарској која још од тридесетих година прошлог века може да се пореди са великим светским библиотекама. Као приоритет библиотеке данас истиче се у први план њена образовна функција, било у

сарадњи са појединим факултетима, било као промотера информатичке писмености, било као медијатора који хендикепираним студентима пружа информације које факултети нису у стању да обезбеде. Инсистира на њеној независности, која има јаку подршку Универзитета, на њеној специфичној улози због које она не може бити третирана као део услужног сектора, већ као партнер у образовном процесу. Не треба заборавити да је у питању библиотека основана 1888. године, прва бугарска библиотека која је омогућила доступ каталогу преко интернета, прва која је омогућила испоруку електронских докумената и специјалних услуга за особе са посебним потребама.

У оквиру свог прегледа историје Универзитетске библиотеке у Софији, Иванка Јанкова се најпре осврће на њено оснивање октобра 1888. декретом Министарства просвете које је наложило Националној библиотеци да своје дупликате уступи новооснованој библиотеци. Прва читаоница основана је већ наредне године, а Љубомир Милетић који се налазио на челу библиотеке у првих седам година њеног постојања обезбедио је 1893. прва новчана средства за набавку публикација. Занимљиво је помињање Стојана Аргирова који је био директор библиотеке читаве 33 године и, у периоду од 1903. до 1936., успео да је унапреди у сваком погледу, успоставио међународну позајмицу публикација 1923., обезбедивши притом изградњу наменски грађене зграде 1933, и увећавајући неколико пута постојеће фондове. Библиотека је још пре више од тридесет година имала десет читаоница са укупно 1250 места. Дат је и преглед правилника и упутстава који су објављивани у библиотеци од њеног оснивања до данас. Посебно је истакнуто истраживање реализовано током 1997, када је тим стручњака анализирао мисије шеснаест универзитетских библиотека у Калифорнији и које је значајно утицало на формулацију нове мисије Библиотеке. Практично се од тада инсистира на преласку тежишта њене делатности са информационе функције која је била доминантна у другој половини прошлог века на едукативну која подразумева оспособљавање корисника за налажење, управљање и употребу информација.

Други део публикације отпочиње теоретским делом о томе шта данас подразумева управљање једном универзитетском библиотеком. Истакнути су као приоритети независност али и повезаност са свим структурама Универзитета, сталне промене које захтевају флексибилност управе, потреба за стратешким и краткорочним планирањем. За добро функционисање

установе такође су важни, по Јанковој, добри међуљудски односи и стално усавршавање особља на интерном плану, као и маркетинг и односа са јавношћу на екстерном. Усавршавање услуга корисницима не бива вредновано без маркетинга, а неодговарајуће је без повратне информације од оних којима је намењено.

За правилан развој фондова, сматра Јанкова, потребно је јасно установити основна правила, направити стратешки план и одредити тактику и профил набавке, при чему је само документ о потоњем нужно нормативан. Универзитетска библиотека из Софије успела је у последњих неколико година да оствари годишњи прилив од 20.000 до 25.000 библиотечких јединица. Захваљујући чињеници да је од 2000. постала трећа депозитна библиотека у Бугарској, она добија један примерак свих публикација штампаних у Бугарској са тиражом већим од 100 примерака. На овај начин набавља се годишње преко 3.200 монографских и 770 периодичних публикација. Посебна пажња посвећује се ретроспективној набавци и набавци оног броја примерака који се сматра оптималним за нормално функционисање образовног процеса (за уџбенике и по 25 до 50 примерака). Није смањена ни размена са иностранством које показује сталан интерес за бугарске публикације, а преко 630 партнера из иностранства редовно размењује публикације са овом библиотеком. Поред тога, значајне донације стижу од бројних институција, од председника Бугарске до страних културних центара. У погледу набавке часописа тежи се ка односу 50:50 у односу електронских и штампаних часописа.

Универзитетска библиотека из Софије своју информативну делатност заснива на стандардима за универзитетске библиотеке америчке Заједнице високошколских и истраживачких библиотека (ACRL) које испуњава у потпуности, са максималном доступношћу у централној библиотеци и њених 24 огранка. Традиционални и електронски каталог омогућавају различите врсте претраге, а фондови су у слободом приступу. Установљена је размена библиографских података од 1999, а подаци из електронског каталога покривали су у време писање књиге период од 1992. Библиотека је добављач електронских онлајн и офлајн извора. Омогућено је издавање скенираних докумената комплетног текста из часописа или делова књига у tif, pdf, txt, или doc формату. Медијатечка читаоница отворена 2001. омогућава коришћење електронских публикација монографског и периодичног типа, онлајн часописа и база података. У оквиру службе постоји посебно одељење за маркетинг и односе са јавно-

шћу које води бригу о томе да буду задовољене најразличитије потребе корисника и да они користе све врсте услуга које библиотека нуди.

У оквиру сегмента образовања који има примарну важност у данашњем профилу установе реализује се едукација корисника у домену употребе дигиталних технологија и њихове примене у процесу студирања и истраживања. Истакнут је пример сарадње са Историјским факултетом чији студенти похађају наставу која обухвата седам блокова предавања: презентацију библиотеке и библиотечког система *aleph* који библиотека користи, упознавање са релевантним изворима информација, библиографско истраживање база из њихове области (*ABC Clio*, *INION*), навигацију по вебсајту факултета. Овај пројекат који је пре две године био у шестој години функционисања спада у пионирске подухвате у интеграцији образовне и информатичке компетенције у складу са тенденцијама у свету.

Циљ односа са јавношћу који такође спадају у приоритете Универзитетске библиотеке из Софије јесте њено одређивање као модерне, корисне и отворене институције која има свест о променљивим потребама студентске публикације и која, кроз информатичке сервисе и висок квалитет едукативног процеса, студенте обогаћује неопходним знањима и вештинама за њихово успешно професионално доказивање у модерном информатичком друштву. Истакнути су примери заједничких пројеката са Саветом студената Универзитета у Софији као што су *Радионица за једнаке могућности* намењена студентима са посебним потребама, циклус предавања *Тезеј у лавиринту информатичког света*, учешће у пројекту за радно ангажовање студената у административним службама и библиотекама, пракса студената библиотекарства и информатике, обиласци библиотеке који се организују за бруцоше и организовање изложби по предлогу наставног особља као интегралног дела наставног процеса, билтен новости, обавештавање путем електронске поште, сарадња са медијима, учешће у презентирању студентских радова. Поред тога као важан задатак истичу се дигитализација реткости, стварање електронске библиотеке намењене слепима и слабовидима која им преко интернета чини доступним материјале у њима доступном облику, као и сталан развој библиотечког вебсајта, који су приоритети за дужи временски период.

Следи анализа фондова, финансирања и особља универзитетских библиотека у Бугарској за период 1992-2001, уз закључак да Универзитетска библиотека из Софије развија моделе који

се могу применити и у другим универзитетским библиотекама у Бугарској.

Уз закључак да Универзитетска библиотека из Софије има превише проблема, али да не губи драгоцену време на жалбе већ на потрагу за решењима тих проблема, Иванка Јанкова истиче огромну подршку Универзитета коју Библиотека ужива и захваљује се на истој.

Књига Иванке Јанкове заслужује пажњу преваходно због активности које Универзитетска библиотека из Софије у последњих неколико година спроводи на плану укључивања у процес наставе и рада у домену доступности докумената студената са посебним потребама. Практично искуство установе у смислу конкретних података о ангажману у пројектима које би додатно би оптеретило публикацију, углавном је изостало иако би заиста било драгоцену онима пред којима стоје слични задаци. Такође можемо само да жалимо што се ауторка није осврнула на тренутну организацију библиотеке за коју се определила као њен директор, из чега се закључује да је вероватно нека промена организационих облика била у току у тренутку писања књиге. Но и поред тога књига је довољно занимљива за оне који желе да упознају историјат ове библиотеке и за оне који се занимају за улогу коју универзитетска библиотека треба да има у блиској будућности у оквиру Универзитета.

Наташа Васиљевић,
УБСМ, Београд

**КОНТИНУИРАНИ СТРУЧНИ РАЗВОЈ –
ПРИПРЕМА ЗА НОВЕ УЛОГЕ У
БИБЛИОТЕКАМА: ПУТ ОТКРИЋА
6. светска конференција о континуираном
професионалном развоју и учењу на радном
месту за библиотекарске информационе струке**

**Continuing professional development -
Preparing for New Roles in Libraries:
A Voyage of Discovery
Sixth World Conference on Continuing
Professional Development and Workplace
Learning for the Library and Information
Professions**

Ифлина публикација 116 у издању К.Г. Саур (Минхен) је зборник радова припремљен за **Шесту светску конференцију о континуираном стручном развоју и учењу на радном месту за библиотечко-информационе професије**. Конфе-

ренција Секције (Continuing Professional Development and Workplace Learning Section (CPDWPL)) је одржана од 10. до 13. августа 2005. године као део програма који је пратио 71. конгрес Међународне федерације библиотечких удружења (Ифле) у Ослу. Поред предговора уредника и уводне речи председавајуће Ен Ричи (**Ann Ritchie**) са отварања Конференције, зборник обухвата 27 текстова истраживача и стручњака из библиотечко-информационе професије. Уредили су га Пол Генони (**Dr Paul Genoni**, School of Media and Information, Curtin University of Technology, Australia) и Грахам Волтон (**Dr Graham Walton**, Service Development Manager, Loughborough University Library, United Kingdom). Већ у уводу за овај зборник они указују на чињеницу да су «библиотечко-информационе професије стално под налетом разних технолошких, друштвених и економских чинилаца који условљавају непрестане промене и појаву нових улога у њима». Отуда је у њима и «промена у средишту потребе за професионалним развојем» који је неумитно повезан са учењем и образовањем.

И у уводном излагању и **Ann Ritchie** подсећа на одговарајућу промену у развоју од Ифлиног Округлог стола за континуирано професионално образовање (Continuing Professional Education Round Table - CPERT) у Секцију за континуирани професионални развој и учење на радном месту - CPDWPL. Док је овај термин за педагоге само један тип учења, за библиотекар он постаје свакодневна радна обавеза. Стога је указала и на истраживање овог типа учења из 1997. г.: Јана Варлејс извештава о резултатима испитивања чланица Америчког удружења библиотека по којима библиотекар проводе три пута више часова у «само-вођеном учењу на радном месту» него што је то случај у формалном континуираном образовању (Varlejs, J. Facilitating workplace learning. In: Layzell Ward, P. & Weingand, D, E. (eds.) Human development: Competencies for the Twenty-First Century: Papers from the IFLA CPERT Third International Conference on Continuing Professional Education for the Library and Information Professions, Munchen: K.G. Saur, 1997: pp 98-104. Отуда није чудо што су и за већину објављених изложених радова главне кључне речи: професионални развој и учење на радном месту.

Вулс, Б.: Континуирано стручно образовање за континуирани стручни развој и учење на радном месту: путовање и после њега (Blanche Woolls: Continuing professional education to continuing professional development and workplace learning: the journey and beyond)

Предавање о доприносу **Елизабет Стоун (Elizabeth W. Stone)**, оснивачу Округлог стола (CPERT – Continuing Professional Education Round Table) који је претходио садашњој Секцији за CPDWPL, обухватило је развој њихових програма од 60-тих година прошлог века до данас. Међу најзначајнијим изазовима поменуто је приступ Интернету, а као прво коришћење Интернета за обуку библиотекара наведена је електронска конференција са слободним приступом коју је покренуо Ричард Смит 1992. г. Поред информацио-них технологија, међу организационим изазовима истакнути су промена у управљању задовољавањем услуга за кориснике, као и њихово антиципирање. Питање мотивације за континуирано стручно образовање везује се и за теме контроле квалитета и доделе признања програмима. Додатак А садржи дефиниције овог образовања у последњим деценијама, а Додатак Б садржи начине његовог реализовања.

ПРИПРЕМА ЗА НОВЕ И ПРОМЕНЉИВЕ УЛОГЕ

Корал, Ш.: Развијање модела стручне компетенције за веће запошљавање у умреженом свету (Sheila Corral: Developing models of professional competence to enhance employability in the network world)

Библиотечко - информационим стручњацима неопходна су разноврсна знања, као и различити модели стручне компетенције ради помоћи у разумевању њиховог положаја у умреженом свету, управљању сопственим сталним развојем и дефинисању јединственог доприноса њиховим организацијама и заједницама. Размотрени појмовни оквири и практични алати за веће запошљавање стручњака у високошколској библиотеци довели су до модела који показује развијање и преклапање њихових стручних специјалности са компетенцијама у настави и учењу, истраживању и консалтингу, информационој технологији и образовном развоју.

Фишер, Б., Халам, Ц. и Партриџ, Х.: Различити приступи – исти закључци: расправа о вештинама у 21. веку (Bidli Fisher, Gillian Hallam and Helen Partridge: Different approaches – common conclusions: the skills debate of the 21st century)

Истраживања о вештинама које су потребне библиотечко-информационим стручњацима у 21. веку у Великој Британији и Аустралији подстицај су разматрању стратегија планирања ове радне снаге. Учење током каријере је истраживачки рад који је већ постао императив за ове

стручњаке уз истицање важности кооперативног приступа стручном развоју свих - појединаца, едукатора, запослених и стручна удружења.

Галбраар, К.: Развијање нове функције високошколске библиотеке: захтеви за знањем и вештинама библиотечног и наставног особља (Gulbraar Kari: Developing for the new academic library function: knowledge and skills requirements among library personnel and teaching faculty)

Истраживања развоја у библиотекама канадских и норвешких универзитета, који је укључивао центре за обуку и информациону писменост, указала су на захтеве за знањем и вештинама и код библиотечног и код наставног особља. Тако 80-90% испитаника из наставног кадра тражи «ново знање о расположивим изворима информација», као и «вештине и технике за претраживање»; норвешки испитаници имају већу потребу за «развијањем вештина обучавања»; скоро 2/3 ових учесника захтева «вештине за обучавање у библиографском пословању»; испитаници из наставе нису довољно обавештени о развоју у библиотечној пракси и 1/3 испитаника је исказало жељу за развијањем сарадње са библиотечким инструкторима.

Лапуз, Е. Б.: Променљиве улоге библиотекара и информационалних стручњака: препоруке за континуирани стручни развој и учење на радном месту у високошколским библиотекама (Elvira Basibas Lapuz: The changing roles of librarians and information professionals: recommendations for continuing professional development and workplace learning in academic libraries)

Учинци технолошких иновација на организациону структуру високошколских библиотека на Филипинима испитивани су преко промена у управљању људским ресурсима, односно промена у пословним захтевима, задацима и функцијама библиотечног особља. Једна од препорука аутора онима који управљају библиотеком указује на помоћ која се може стећи преко «организације која учи» и непрестано се иновира са променама из околине.

Лаверти, К.: Образовна технологија: освајање нових алата за подршку информационом описивању (Laverty Corinne: Educational technology: harnessing new tools to support information literacy)

Најкраћи садржај овог прилога јесте како библиотекари могу да користе своје знање о информационој и образовној технологији и увећају

своје учешће у развоју курикулума, а све у циљу побољшавања информационе писмености. Високошколски библиотекари за то могу користити следеће приступе: 1. стварање библиотечног портала на веб страници курса; 2. дизајнирање онлајн модула за интерактивно информационо описивање; 3. окупљање и организовање мултимедијалних материјала; 4. стварање и коришћење репозиторија за информациону писменост; 5. партнерство са образовним развојним центром; 6. учешће у тиму за образовну технологију; 7. пројекти заједница које уче, и 8. развој онлајн курса.

Мартин, Л.: Развијање и испоручивање онлајн развоја по мери запослених (Lindsey Martin: The bespoke approach to developing and delivering online staff development)

Рад описује развијање е-образовања у библиотеци Колеца Ед Хил од окружења за виртуелно учење у 1999. г., коришћења WebCT за сарадњу са образовним технолозима и наставним кадром ради уграђивања електронских ресурса до стварања низа онлајн модула за развој особља. Детаљно се образлаже настанак курсева по мери и њихова испорука на начин који обезбеђује да технологија додаје вредност учењу. Указује се на значај ресурса ProVIDE (Providing a Virtual Induction and Development Environment – Обезбеђивање индукције и развојног окружења) којим је постигнуто свакодневно коришћење свих запослених у Сервисима за учење (Learning Services) без обзира на њихову улогу или положај у образовним јединицама колеца. ProVIDE омогућује свим запосленима рад са WebCT на основном нивоу постепеним развијањем вештина за претраживање информација о: коришћењу ових алата, сервисима за учење, запосленима и задацима који се од њих очекују, структурама услуга и кадрова, питањима људских ресурса, усавшавања и сл. Особљу је на располагању четири недеље модул **Онлајн учење** о циљевима тог учења, интеракцији и системима комуникације, онлајн изворима, е-пошти и стварању сопствене веб странице. Модул **Услуга за корисника** је пример онлајн учења које омогућује да се направи план, ради по њему, размишља и дискутује са другима преко расположиве веб странице. Модул има следеће јединице: 1. увод у корисничке услуге, 2. теорија корисничког услуживања, 3. идентификација корисника, 4. претварање теорије у праксу, 5. неке смернице о услугама за учење, 6. преиспитивање о наученом. Свака јединица омогућује ономе који учи да нађе свој пут до садржаја, а сваки задатак објашњава сврху задатка. Спроведено тестирање и повратна реакција испи-

таних корисника показао је уравнотежену интерактивност модула који ће се, као погодности за е-учење, и даље побољшавати заједно са развојем запослених.

Хегланд, Л.: Оспособљавање специјалисте за маркетинг у високошколској библиотеци (Lotta Haglund: Becoming marketing specialist in an academic library)

Разматрање улоге библиотекара као маркетиншког стручњака обухватило је образовне потребе за тај рад. Полазећи од увода у библиотечки маркетинг и базирајући се на подацима из како шведских школа за библиотечку и информациону науку тако и шведских високошколских библиотека, текст разматра теорију маркетиншког микса, маркетиншки циљ како стећи и задржати корисника, и даје преглед литературе, едукатора за ова питања и континуирани стручни развој библиотекара који су задужени за маркетинг.

Дакшинамурти, Г. и Браксма, Б.: Припрема високошколских библиотекара за променљиве улоге: случај канадског програма за информационо описмењивање (Ganga Dakshinamurti and Betty Braaksma: Preparing academic librarians for a changing role: a case of a Canadian information literacy programme)

Аутори анализирају последице интегрисања информационог описмењивања у високошколски програм. Анализа SWOT (SWOT) се користи у идентификацији корака у развоју од традиционалне улоге референсног библиотекара коме је стандард испорука оријентације у библиотеци, до улоге тимског играча који је партнер са факултетским наставником у дизајнирању курса и курикулума. Подршка овој промени улоге сагледава се у стварању програма интегрисане обуке за информационо описмењивање, као и у развијању и одржавању програма стручног развоја за библиотекаре који обучавају.

ПОДСТИЦАЈ И ПОДРШКА ЗА КОНТИНУИРАНИ СТРУЧНИ РАЗВОЈ И УЧЕЊЕ НА РАДНОМ МЕСТУ

Аику, Л., Сатн, А. и др.: Задовољавање потреба е-библиотекара за континуираним стручним развојем (Lynda Ayiku, Anthea Sutton, Alison Turner, Andrew Booth and Alan O'Rourke: Meeting the CPD needs of the e-librarian)

Приказана је корисност програма ФОЛИО (FOLIO - Facilitated Online Learning Interactive Opportunity Programme) – **Програма олакшане**

интерактивне могућности за онлајн учење као приступа е-учењу и испоруци континуираног стручног развоја за библиотекаре у здравству. Овај програм користи методологију комуникације посредоване дискусионом листом и допунама у облику групних или појединачних интеракција, студија случаја, вођених читања, интерактивних ppt презентација, квизова и надметања, практичних вежби и садржаја курсева. ФОЛИО задовољава захтеве за друштвену, сазнајну и наставну компоненту у испоруци курса за е-учење библиотекара на радном месту, које одликује нужност сталних промена. Указује се на применљивост, флексибилност и технолошке аспекте овог програма развијеног у оквиру британске стратегије под називом “Информација за здравље” којом се подржава квалитет и коришћење информација као начина за побољшавање неге пацијената.

Верлеј, Ј., Вилт, М.: Онлајн курс за помоћнике у истраживачким библиотекама: питања дизајна и имплементације, као и резултати (Jana Varlejs and Marilyn Wilt: An online course for research library assistants: design, implementation issues, and outcomes)

У три библиотеке је покренута реализација пилот пројекта за развијање и тестирање онлајн курса за помоћнике високошколских и истраживачких библиотека. У тексту је представљено становиште директора пројекта, као и становиште особе задужене за развој особља, преко детаља, имплементације и евалуације пројекта, о томе како је пројекат утицао на помоћнике који су били изабрани да похађају курс. Један од резултата пројекта, којег је финансирао амерички Институт за музејске и библиотечке услуге, јесте и поређење самооцењивања помоћника пре и после курса.

Волтон, Г., Томсон, М. и Трејхарн, Д.: Деловно учење на раду у низу професија и утицај на улоге стручњака за библиотечно-информационе услуге: испитивање радника на пробном раду у Великој Британији (Graham Walton, Jamie Thompson, Deborah Trayhurn: Effective work based learning across professions and the impact on the roles of library and information services: a case study of U. K. probation workers)

Обезбеђивање услуга приступа образовном материјалу, информацијама и подршци у контексту учења на раду утицаће на улоге које библиотеке и библиотекари испуњавају. У спроведеном испитивању учења на радном месту радника на пробном раду постављена су питања:

1. Да ли су најбитнији аспекти знања занемарени? и 2. Да ли се, у таквом приступу захтевима и оцени знања, суштинске карактеристике професионалних вредности, критичког суда, само-вођеног учења и мотивације, као дела програма учења, мање развијају и унапређују? Истраживања процеса стручног развоја сугеришу потребу за новим скупом односа ради преиспитивања променљиве епистемологије учења на радном месту. У закључку се наглашава да улога библиотечно-информационих стручњака превазилази техничку подршку онима који уче. Они морају да оцењују, истражују и да испољавају и преносе искуство у учењу на радном месту, као и да развијају разумевање тог искуства оних који уче и послодаваца како би им услуге биле што делотворније. Једно од питања која се могу наметнути јесте и колико су јасне границе улоге библиотекара у ситуацији када се библиотекари све више баве подршком процесима учења као битног дела испоруке извора за учење?

Чен, Д. и Остер, Е.: Разумевање мотивације библиотекара да учествују у активностима за стручни развој (Donna Chan and Ethel Auster: Understanding librarians' motivation to participate in professional development activities)

Испитивани су чиниоци као што су стручна посвећеност, старост, препреке у учешћу, организациона клима, подршка управе и мотивација за учешће 553 референсна библиотекара у формалном и неформалном стручном развоју. Показало се да је мотивација најзначајнији чинилац у одређивању времена посвећеног том развоју који укључује курсеве, радионице, праћење стручне литературе, дискусије и обуку на послу. Налази испитивања од значаја за политику и праксу стручног развоја укључују обезбеђивање материјалних и достигнућних надокнада за његово остваривање, као и истицање значаја улоге руководиоца и надзора у подстицању на учешће у активностима развоја.

Ериксон, К.: Како да знају шта не знају? Стварање програма обуке за дигиталну заштиту (Chris Erickson: How do they know what they don't know? Creating a digital preservation training program)

За реализацију програма дигиталне заштите организације неопходни су ефективно образовање, комуникациони програм, сарадња и координација. Представљен је програм ове заштите на универзитету и како треба реализовати образовне и комуникационе активности за покретање процеса заштите.

АЛАТИ ЗА КОНТИНУИРАНИ СТРУЧНИ РАЗВОЈ И УЧЕЊЕ НА РАДНОМ МЕСТУ

Монтегју, Р.-А. и Стилди, М.: Мултифасетни континуирани стручни развој: развој програма за потребе библиотечно-информационих стручњака (Rae-Anne Montague and Marianne Steadley: Multifaceted CPD: developing a program to meet the diverse needs of LIS professionals)

Представљено је искуство високе школе за библиотечно-информационе науке у Илиноису у развијању и реализацији програма за континуирани стручни развој испитивањем чинилаца који су довели до интересовања за овај развој, прикључивања програма мисији ове институције, као и нових улога и одговорности стручњака. Дати су детаљи разлога и коришћених приступа за развијање холистичког модела континуираног стручног развоја унутар модела сталног побољшавања квалитета, као и изазови и корисност таквог модела.

Николс, Ц. и Кениг, М.: Развој постдипломског образовања за администрацију у јавним библиотекама Северне Америке: са посебним освртом на програм сертификације администратора јавних библиотека у Палмер школи за библиотечно-информациону науку (Jerry Nichols, Michael Koenig: Developments in post masters education for public library administration in North America: with particular reference to the public library administrators' certificate program at the Palmer School of Library and Information Science)

Програм за сертификацију директора јавних библиотека обухвата следеће курсеве: 1. Принципи организовања и управљања јавном библиотеком, 2. Финансијско управљање јавним библиотекама, 3. Управљање људским ресурсима у јавној библиотеци, 4. Правна питања и регулаторно/управљачко окружење јавне библиотеке, 5. Опремљеност јавне библиотеке, аутоматизовани системи и телекомуникације. За успех оваквог програма од утицаја су: подршка институције, опипљива награда за учеснике и разумно коштање овог програма.

Пигот, С. Е.А.: Обука заснована на компетенцији: алатка стратешког стручног развоја за 21. век Заједнице специјалних библиотека (Sylvia E. A. Piggott: Competency based training: a Special Library Association (SLA) strategic professional development tool for the 21st century)

Образовни производи и услуге Заједнице специјалних библиотека базирају се на њеном

документу «Компетенције информационог стручњака за 21. век» који је објављен 1997. а ревидиран 2003. године. Чланак описује како ова заједница полазећи од стратешких поставки овог документа настоји да испуни захтеве стручног развоја професионалаца из 12.000 библиотека чланица.

Робертс, С.: Више-професионални рад и учење? – тимови или територијализам у времену и-учења (Sue Roberts: Multi-professional working and learning? – Teams or territorialism in the e-learning age)

Указује се на утицај развоја образовних технолога у последњој деценији и њихов однос према улози информационог стручњака. Неколико студија улога ових стручњака указује на њихове сличности као последице развоја е-учења и наговештава развој више-професионалних тимова и више-професионално учење. У раду се сугерише више-професионални рад и учење, као и партнерство са високошколским кадром као кључ развоја е-учења.

Дикинсон, Г.: Деловање националног тела за сертификацију за медијатечке специјалисте у школским библиотекама (Gail Dickinson: The impact of the National Board Certification for school library media specialists)

Национално тело за стандарде у образовању даје медијатечким специјалистима у школским библиотекама могућност конкурисања за сертификацију тога занимања. Већ је у САД за тај сертификат 1.200 стручњака успешно искористило могућност учења на радном месту које је оцењено као једно од најбољих стручних искустава.

Кумар, С. и Шах, Л.: Оцењивање ефективности континуираног стручног развоја и мерење користи из улагања у образовне курсеве (Sudhir Kumar and Leena Shah: Evaluating effectiveness of CPD and measuring returns on investments: a case study of UGC refresher courses (India))

У раду се представља улога коју има Универзитетска комисија за стипендирање високошколских библиотекара у Индији, као и оцењивање ефективности њиховог континуираног стручног развоја по похађању курсева у Школи за студирање библиотечно-информационих наука на Универзитету Викрам. Садашњи континуирани стручни развој није делотворан и потребне су измене које изискује ново технолошко окружење.

Тарнер, А., Фергусон, Л. и Благден, П.: Разумевање велике слике: шта је неопходно из Програма за стручни развој за подршку библиотекарима у здравственим услугама у Енглеској (Alison Turner, Linda Ferguson and Pauline Blagden: Understanding the big picture: what is needed from a professional development programme to support health service librarians in England?)

У Енглеској је у току разрада и испорука програма за стручни развој библиотечких кадрова у Националној служби за здравство који треба да проистекне из партнерског рада разних деоничара. У примерима успешно испоручене обуке треба да се идентификују вредни модели и препоруке везани за програме обуке и за ширу библиотечку заједницу.

Зауха, Ј. М.: Обука о лидерству за све: обезбеђивање погодности за библиотекар са и без стручних квалификација у регионалном институту (Janelle M. Zauha: Leadership training for all: providing opportunities for degreed and non-degreed librarians in a regional institute)

Чланак преиспитује оно што се у САД данас сматра лидерством у библиотекарству: скуп ставова, квалитета, вештина и алата које би свака посвећена особа на неком од полажаја у библиотеци могла развијати и плодотворно примењивати. За разлику од руководиоца, лидер чешће иновира, изналази, развија, инспирише сараднике и «ради праву ствар». За развој лидерства потребан је институт који се концентрише на интензивну обуку групе од неколико десетина библиотечких радника. Представљен је институт за ново лидерство који нуди Заједница библиотека северозападно-пацифичке области у Сједињених држава и Канаде.

КОНТЕКСТ И МЕСТО: МЕЂУНАРОДНЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА КОНТИНУИРАНИ СТРУЧНИ РАЗВОЈ И УЧЕЊЕ НА РАДНОМ МЕСТУ

Кошам, А., Филдс, А. и Оливер, Г.: Куда даље? Континуирани стручни развој на Новом Зеланду (Amanda Cossham, Alison Fields and Gillian Oliver: Where to from here? Continuing professional development in New Zealand)

У новозеландском библиотекарству нема уједначености у погледу квалификација и претходног образовања библиотекара, а од професионалног библиотечног удружења нема ни формалног захтева за континуирани стручни развој. Новозеландска влада развија националну дигиталну стратегију која ће утицати на обезбеђивање библиотечких услуга, као и на спровођење програма

стручног развоја који ће одговарати новим дигиталним потребама друштва.

Сатгор, У., и Шнуер, С.: Међународно партнерство, национални значај: Јужноафрички пројекат о библиотечком лидерству (Ujala Satgoor, Susan Schnuer: International partnership, national impact: the South African Library Leadership Project (SALLP))

Прилог доноси елементе успешног међународног партнерства које је довело до развоја, имплементације и евалуације пројекта SALLP (South African Library Leadership Project) о руковођењу. 23 јужноафричких руководилаца из високошколских и јавних библиотека учествовало је у програму стручног развоја који су реализовани у сарадњи са САД. Испитивани су аспекти заједничког управљања међународним програмом стручног развоја са циљем развијања партнерства, финансирања и одрживости таквих програма.

Тамаро, А. М.: Признавање и осигурање квалитета у библиотечко-информационој струци: нови приступи за учење током целог живота у Европи (Anna Maria Tammaro: Recognition and quality assurance in LIS: new approaches for lifelong learning in Europe)

Текст има за циљ да укаже на потребу за сарадњом на осигурању и признавању квалитета између институција високошколског образовања и акредитора професионалног образовања и обуке. Нарочита пажња се поклања размени модела и метода акредитације који су усвојени у библиотечко-информационој науци, као и заједничким критеријумима и принципима. Процес интернационализације са Болоњском декларацијом из 1999. и Копенхашком декларацијом из 2002. г. идентификовао је одређене резултате у области осигурања квалитета, транспарентности и признавања квалификација. Ово је допринело да се повећа успешност и привлачност Европског високог образовања, охрабре студенти и мобилност радника. European Qualification Framework, Europass и ECVET се разматрају као средства којима се резултати учења и признавање компетенција могу повезати са правцима деловања Европске комисије. Скицирана је потреба за широм дефиницијом континуираног стручног развоја у библиотечко-информационој науци.

Волкер, К. М.: Изврсност услуге: кампања за изградњу капацитета за потребе услуга у великој јужноафричкој универзитетској библиотеци (Clare M. Walker: Service excellence: a cam-

paign to build capacity to match service demands in a large South African University Library)

У контексту све софистициранијих библиотечко-информационих услуга, система и високошколских корисника, повећавају се и захтеви за посленима за развој на радном месту, а руководиоцима за квалитет испоруке услуге. Описан је програм обуке на радном месту под називом «Кампања за изврсност услуга» на Универзитету Витвотерсренд (Јоханесбург) коју је, на основу анализе услуга корисника, развио и спроводи од 2004. г. Центар за универзитетско учење, наставу и развој. У оквиру кампање састављана је листа битних елемената из развоја особља и корисничких очекивања за њихово укључење у «Повељу услуга за библиотечке кориснике». Поређење резултата из више стотина одговора добијених помоћу претраживача Гугл на упит «client service charter/customer service charter/ service charter/ user charter/ показује разлике у погледу компетенција особља. Цитирани су елементи из 17 повеља који указују да корисници очекују стални стручни развој запослених у библиотекама који обезбеђује квалитет њихове услуге.

Јах, Ц.: Регионални конзорцијуми високошколске библиотечко-информационе обуке у Уједињеном краљевству и Ирској: модел за успех (Jean Yeoh: Regional academic library and information training consortia in the United Kingdom and Ireland: a model for success)

Представљени конзорцијуми за обуку обухватају поред високошколских библиотека и специјалистичке истраживачке организације и националне библиотеке. CPD25 је група која обезбеђује развој и обуку за Конзорцијум високошколских библиотека M25. Реализује следеће програме: посете информационим сервисима, пакете од девет радионица, подршку за чланство у CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals), као и семинаре, радионице, кратке курсеве намењене свим нивоима кадрова. Анализирани су изазови CPD25 групе који обухватају моделе финансирања, механизме извршавања задатака, организационе структуре, операције административне подршке, однос према надређеном конзорцијуму, надметање, маркетинг и оцену ефективности. Текст указује на чиниоце од утицаја на будуће правце развоја и могућност преузимања британских модела конзорцијума за обуку.

Мр Матић Милена
УБСМ, Београд

ЈЕДНА СВЕТЛА КЊИГА
Библиотеке за хендикепиране
 Мр Драгана Милуновић

Недавно је научној и стручној јавности представљена књига *Библиотеке за хендикепиране* мр Драгане Милуновић. Реч је о приређеној магистарској тези одбрањеној крајем 2004. године на Катедри за библиотекарство Филолошког факултета у Београду. Први корак је био храбар и дао је добар резултат. Добили смо квалитетан рад и стручњака који суверено влада материјом. Задужбина Андрејевић која се бави подстицањем развоја наше научне и критичке мисли исправно је проценила да је овај рад заслужио да буде објављен у **Библиотеци Academia**.

Књига је настала као резултат озбиљног и систематичног истраживања у области библиотекарства и то једног до сада неосветљеног његовог дела. Реч је о ангажовању око, до сада, маргиналних група читалаца. Пружање библиотечких услуга корисницима са посебним потребама је тема која неспорно завређује пажњу не само библиотекара већ и друштва у целини. Тиме је утврђена нужност да се овај проблем сагледа са више аспеката и у широком замаху научног рада, како је то и пошло за руком нашој младој колегиници.

Савремена техничка достигнућа која су видно погурала и само библиотекарство у жижу друштвених збивања, направила су и крупан корак у смањивању јаза између обичних и хендикепираних корисника. Библиотечка грађа се данас веома једноставно јавља у различитим форматима и може бити доступна на различите начине. Та нова ситуација пружања нових услуга убрзала је и израду нових стандарда а библиотекарски су добили значајан задатак да стимулишу коришћење специфичне библиотечке грађе као и да унапређују програме за њено коришћење.

Инвалидност и хендикеп дефинисани су на почетку књиге детаљно и прецизно. Изложена је историјска перспектива односа друштва према овим проблемима. Сагледан је и однос друштва према хендикепиранима у нашој земљи кроз један историјски преглед.

Потом су представљена *међународна библиотечка удружења* која се баве проблемима хендикепираних корисника. Од већег броја међу-

народних удружења хендикепираних лица само два су значајна са становишта библиотекарства, ИФЛА и ИАСЛ. Од њих, међутим, само ИФЛА има секцију библиотека за следе од 1983. године. Секција је веома активна и систематски се бави подстицањем успостављања библиотечких услуга за хендикепиране особе.

Развој ове врсте библиотека започиње настанком библиотека за следе које су и данас најразвијенији тип специјализованих библиотека. Потом, библиотека за глуве, библиотека за ментално ретардирана лица и на крају пружање библиотечких услуга старим, болесним и лицима са посебним потребама. У анализи *типова библиотека* за поједине врсте хендикепирана мр Драгана Милуновић је дала на почетку опис одређеног хендикепирана ослањајући се на призната знања из медицине, психологије, дефектологије, социологије. Потом је све то поставила у правилан узајамно-зависан однос према библиотекарству. Пратила је историјски развој специфичне библиотечке грађе и начине њеног презентовања. Детаљно је истражила све специфичности и самог приступа корисницима, обуку корисника и обуку библиотекара.

Терапеутско дејство «читања» у најширем смислу и значајни развој виртуелног света је *радосна вест* за кориснике са хендикепом.

Ради целовите слике обрађени су и стандарди у овим библиотекама, законски оквири, као и организација процеса рада у њима. Искрпна анализа рада у овим специјализованим библиотекама у свету и у нас пружа нам могућност да упоређујући сагледамо низак степен на којем се налазе наше библиотеке овог типа и какве су њихове перспективе.

Мада се друштвена ситуација прилично поправила када су у питању развој глобалне информационе мреже и оснивање и сарадња међународних организација, *тужна вест* за библиотекарске је да су и даље у много чему онемогућени, пре свега материјално, да успоставе прави однос са хендикепираним особама.

Посебна пажња у књизи је посвећена начину опхођења са хендикепираним лицима који мора поћи од њихових специфичних захтева и њихове нарочите осетљивости. Сви ти могући приступи у комуникацији воде корак даље ка *библиотерапији* која би требало да се развија као посебни облик психотерапије што даје велику

вредност и нови значај библиотекарству. Наравно, улога библиотекара је у томе ограничена.

У последњем поглављу дат је шири *преглед* библиотека за хендикепиране у иностранству и библиотека за хендикепиране у Београду. Закључак је дат у низу поређења.

Ослоњена на озбиљну домаћу и страну научну литературу, књига **Библиотеке за хендикепиране** моћи ће да послужи и као врста стручног приручника. Она би требало да буде подстицај и да допринесе уобличавању основних сегмената и праваца рада у нашим библиотекама за хендикепиране пошто јасно излаже и стандарде а и законске оквире организације библиотечке делатности у специјализованим библиотекама.

Посебан је квалитет ове монографије језик, јасан и прецизан, обогаћен новим терминима а ослоњен на већ устаљену библиотекарску терминологију потврђену у нашој дугогодишњој пракси. Ово је нужно нагласити, јер последњих

година имамо прилику да читамо, нарочито преводе, у којима се води семантичка борба са «непознатим» и придошлим речима из других области, нарочито технике, а не види потреба да се термини у своје значењу ускладе са нашом библиотекарском традицијом.

Књига која је у нашим рукама је порука да се оваквим темељним истраживањима не само приближавамо већ постајемо активни део светског библиотекарства. Наше библиотекарство није више у прошлости, него је присутно и активно у садашњости чак и испред неких других културних делатности. Књиге из области библиотекарства у нас су још увек ретке. Зато, сваку нову треба дочекати као светлост, а нарочито оне које истражују суштину библиотекарства у контексту корисника, а нарочито оне које се баве актуелним темама, а нарочито оне које га утемељују као научну дисциплину.

Дубравка Симовић
Народна библиотека Србије, Београд